

Blozende appelwangen, een sik van graan en druiventrossen als een weelderige haardos. Het portret van De Herfst is de derde in de schilderijenserie *De Vier Seizoenen* van Giuseppe Arcimboldo. Een ode aan het najaar.

Herfst

Giuseppe Arcimboldo (1527-1593) is geboren in Milaan. Hij begon zijn carrière als kerkschilder, totdat de Habsburgse keizer hem in 1562 naar Wenen ontbood, naar de zetel van het Heilige Roomse Rijk. Hier, ver weg van de conservatieve aartsbisschop van Milaan, ontwikkelde hij als hofschilder zijn *arcimboldeske stijl*. Arcimboldo is een vertegenwoordiger van het maniërisme*, een stijl die in de late renaissance ontstond. Zijn werk onderscheidt zich sterk van de *maniertjes* van zijn tijdgenoten. Zijn samengestelde hoofden zijn zowel bizarre portretten als natuurgetrouwe stillevens, ook al bestond de term

stilleven nog niet** . Hij maakte ze met producten uit het seizoen. Arcimboldo is ook bekend om zijn *omkeerschilderijen*: Draai een fruitmand 180 graden en je ziet een kolderiek portret, een schaal met groenten verandert in een tuinman en de griezelige kop van El Cocinero (De Kok) toont omgekeerd een schotel gevuld met onappetijtelijk gebraad.

De Habsburgse heersers waren zeer geïnteresseerd in plantkunde en zoölogie. In hun vermaarde tuinen brachten ze een indrukwekkende collectie bloemen, bomen, planten en vruchten uit de Oude- en Nieuwe Wereld bijeen. Arcimboldo bestudeerde tot in detail de bloemen en planten en zag, misschien grinnikend, dat een augurk of een pokdalige peer ook een perfecte neus kan zijn.

De Vier Seizoenen*** zijn meer dan humorvolle portretten. Lente, zomer, herfst en winter zijn metaforen voor het leven, van geboorte tot aan de dood. Daarnaast is zijn werk een ode

aan de jaargetijden en alles wat die voortbrengen.

De zomer is voorbij. Het seizoen van de vergankelijkheid is begonnen, het graan geoogst, de druiven geplukt. Arcimboldo vereeuwigd de sappige trossen als een woeste haardos gelauwerd met een krans. Het

bovenlichaam van De Herfst omwikkelt hij met de duigen van een wijnvat, als eerbetoon aan de florierende wijnbouw in het machtige Habsburgse Rijk. Een slakje kruipt subtiel over de muts van patisson, de pompoen uit tropisch Amerika die nog maar net zijn entrede in Europa heeft gemaakt. Twee walnoten bungelen aan de pompoensteel, eentje al bijna uit de bolster bevrijd. Een hals van pastinaak en kalebassen ondersteunt het zware fruihoofd. De kalebassen zijn, net zoals de pompoen, lid van de exotische familie Cucurbita en maken goede sier in de tuin van de keizer. De aardappel, trouwens ook een

zeer geschikte neus, heeft de oversteek naar de Nieuwe Wereld dan nog niet gemaakt.

Het is druk op de alpenweiden en in de bossen. De aardse herfstgeur vermengt zich met de lucht van kruitdamp. Paddenstoelenzoekers maken zich uit de voeten voor de keizer en zijn gevolg

die het op gemzen, reeën en wilde zwijnen gemunt hebben. Het gewone volk jaagt op Eierschwammerl en Steinpilze, een vervanger voor het dure vlees. Ook rapen de boeren kastanjes, het armeluisvoedsel dat bij de herfst en in de boerenkookpot hoort. Aan het hof eten ze gekonfijte kastanjes en binnenkort zullen ook *marrons glacés* als nieuwerwetse traktatie op de tafel

* De maniëristen lieten zich inspireren door kunstenaars als Rafaël en Michelangelo en probeerden deze meesters zelfs te evenaren of te overtreffen door er een schepje bovenop te doen. De stijl van de maniëristen wordt gekenmerkt door lichamen in gekunstelde en onnatuurlijke houdingen, lijven met overdreven spierbundels en kleine hoofden. Hun stijl werd een maniertje op zich. (bron: Rijksmuseum Amsterdam)

** Rond 1650 werd het woord *stilleven* voor het eerst gebruikt.

*** De Vier Seizoenen zijn te bewonderen in het Louvre in Parijs.

prijken. Het gemene volk kent geen delicatessen. Zij zoeten hun eten met pastinaak en malen kastanjes tot meel voor een koolhydraatrijke pap. Arcimboldo beschouwt het herfstbos als jachtterrein voor de kunsten. Een paddenstoel kan niets anders zijn dan een vlezig oor, opgesierd met een opengebarsten, overrijpe vijg. De mond

is een stekelige bolster, het oog een braam, een kleine zwam het ooglid met een wenkbrauw van tarwe. Nog een ui, een citroen, een granaatappel en twee harde vijgen als wratten op de neus en kin. Ter versiering plukt Arcimboldo uit de boomgaard een kweepeer, een mispel en een olijventakje. Voilà, een kop om van te smullen.